

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Тамара Марківна КИРИЧЕНКО,

*здобувач кафедри правознавства
Східноукраїнського
національного університету
імені Володимира Даля*

Дослідження поняття відшкодування моральної шкоди в трудовому праві, тобто у випадках, коли трудові права працівника порушує роботодавець і в результаті цього, працівнику завдається моральна шкода, яка підлягає відшкодуванню. Актуальність обраної теми є очевидною з огляду на два чинники: по-перше, поняття «відшкодування моральної шкоди» до сих пір не було предметом комплексного дослідження в рамках доктрини трудового права, ціллю якого було б формулювання визначення цього поняття, що, зважаючи на важливість правильного розуміння цього терміну в науці та практиці, є неприпустимим. По-друге, в умовах поглибленої євроінтеграції та реформування трудових відносин в Україні за прикладом розвинутих європейських держав, зважаючи також на триваючу реформу трудового законодавства, потребується переосмислення поняття «моральна шкода в трудовому праві» та, головним чином, законодавче закріплення поняття «відшкодування моральної шкоди»

в трудовому праві», що можна реалізувати в новому ТК України, який планується прийняти в найближчому майбутньому.

Право на відшкодування моральної шкоди в нашій державі отримало законодавче закріплення лише після розпаду колишнього СРСР та відновлення незалежності України – у 1992 році, коли було прийнято Закон України «Про охорону праці»[1] та в 1993 році, коли в Цивільний кодекс УРСР було внесено зміни у ст.ст. 6, 7 та доповнено ст. 440-1 [2]. Так, на законодавчому рівні вперше в рамках трудового законодавства було передбачено відшкодування моральної шкоди, заподіяної трудовим каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням трудових обов'язків; законодавець також сформулював поняття моральної втрати як страждань, заподіяних працівникові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що спричинило погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інші негативні наслідки морального впливу.

Ще до прийняття Основного Закону 1996 року, питанню відшкодування моральної шкоди в трудовому праві також було присвячено п. 6 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [3]N 4 від 31 березня 1995 року. Окрім цього, п. 5 документу (в першій редакції) зверталась увага національних судів на те, що питання відшкодування моральної шкоди, на момент прийняття зазначеної постанови, регулюються законодавчими актами, введеними у дію в різні строки, відповідно суду необхідно в кожній справі з'ясувати характер взаємовідносин сторін і встановлювати якими правовими нормами вони регулюються, чи допускає відповідне законодавство відшкодування моральної шкоди при даному виді правовідносин, коли набрав чинності законодавчий акт, що визначає умови і порядок відшкодування моральної шкоди в цих випадках, та коли були вчинені дії, якими заподіяно цю шкоду.

На сучасному ж етапі законодавець визнає, що право на відшкодування моральної шкоди є однією з гарантій захисту й інших прав і свобод. Це право прямо передбачене Конституцією України та знайшло своє юридичне закріплення у значній кількості інших законодавчих актів. Водночас жоден із них не містить не лише визначення загального поняття розглядуваного права, але й загального поняття самої моральної шкоди. Такі акти розкривають зміст моральної шкоди лише стосовно регульованих ними галузевих

правовідносин. У зв'язку з цим, поряд із відносною уніфікацією поглядів щодо самої можливості відшкодування моральної шкоди, чітко простежуються відмінності в інтерпретації такої можливості у різних галузях права. Питання відшкодування моральної шкоди розглядаються, зокрема, у конституційному, цивільному, трудовому, кримінально процесуальному праві України. Такий стан речей дає підстави говорити про «необхідність нового, більш широкого підходу до права людини на компенсацію моральної шкоди».

При цьому, що стосується відшкодування моральної шкоди в рамках трудового права то використання терміну «немайнова шкода» все ж таки не буде в повній мірі коректним. Таку ж позицію висловив і Пленум ВСУ в абз.абз. 2 та 3 п. 3 Постанови від 31 березня 1995 року N 4[3], в яких зазначається, що: 1) моральну шкоду, як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних незаконними діями або бездіяльністю суб'єктів делікту можуть зазнавати, як фізичні, так і юридичні особи; 2) немайнову шкоду, як втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підрив довіри до діяльності потерпілого, можуть зазнавати лише юридичні особи.

Відтак, якщо йде мова про відшкодування майнової шкоди, яку завдав роботодавець працівнику, то не можна говорити про компенсації, ні про відшкодування немайнової шкоди, яка пов'язана із юридичними особами, а саме про відшкодування моральної (психічну) шкоди.

Список використаних джерел

1. Про охорону праці: Закон України № 2695-ХІІ від 14.10.1992.
2. Цивільний кодекс України. (ВВР). 1964. № 40-44. Ст. 356.
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. №4.